

судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 5 квітня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>.

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Смирнов проти Росії» від 07 липня 2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.espch.ru/content/view/17/0/>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т.1. – 768 с.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 року № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08>.

8. Рішення Європейського суду з прав людини від 16 грудня 1992 року у справі «Німітц проти ФРН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2461421/2461421.htm>.

9. Закон України від 27 квітня 2014 року № 314-18 «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

УДК 343.213.3

ГРИЦУК Г.М.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ВИДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ

У роботі здійснено аналіз особливостей реалізації інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в правозастосовній практиці в міжнародному та національному законодавстві. Визначено перспективи розвитку законодавства в зазначеній сфері.

Ключові слова: екстрадиція, правове забезпечення, правозастосовна практика, видача особи, міжнародні договори, реалізація, кримінальне правопорушення.

В работе осуществлен анализ особенностей реализации института выдачи лиц, совершивших уголовное преступление в правоприменительной практике в международном и национальном законодательстве. Определены перспективы развития законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: экстрадиция, правовое обеспечение, правоприменительная практика, выдача лица, международные договоры, реализация, уголовное преступление.

In work the analysis of features of the realization of the institution of extradition of perpetrators of criminal offence in legal practice in international and national legislation. Defined the prospects of development of legislation in this area.

Key words: extradition, legal support, law enforcement, extradition, international treaties, implementation of, criminal offence.

Вступ. Сьогодні властива активна політична та державно-правова інтеграція світового співтовариства, активізація взаємодії міжнародного та внутрішнього права, об'єднання зусиль держав у боротьбі з найбільш небезпечними злочинними проявами та загрозами. Завдяки цьому

© ГРИЦУК Г.М. – аспірант кафедри кримінального права і процесу (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

склалася світова і вітчизняна практика надання правової допомоги в кримінальних правопорушеннях і видачі обвинувачених та засуджених, сформувався самостійний правовий інститут видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції). Проблема галузевої належності видачі злочинців у теорії права належить до дискусійних, а тому важливим є аналіз проблем взаємодії судових і правоохоронних органів під час здійснення екстрадиції.

Україна має велику договірну базу, завдяки якій компетентні органи нашої держави можуть на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати з компетентними органами іноземних держав. Одним з основоположних джерел правових норм у правовідносинах між державами є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Проте необхідно зазначити ще один нормативно-правовий акт для визначення механізму розвитку прав людини – Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ратифіковану Законом України від 17 липня 1997 р., яка відіграла суттєву роль у формуванні сучасного європейського суспільства.

Правовою підставою для екстрадиції можуть бути багатосторонні конвенції та двосторонні договори, які мають більш широкий предмет регулювання й окремі положення яких регламентують питання видачі осіб.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є аналіз особливостей реалізації інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в правозастосовній практиці, у міжнародному та національному законодавстві.

Результати дослідження. Проблеми визначення поняття «екстрадиція» та правової природи цього інституту досліджувалися такими сучасними правознавцями, як: О.І. Бойцов, В.І. Бояров, Р.М. Валєєв, Ю.Г. Васильєв, О.І. Виноградова, С.М. Вихрист, В.М. Волженкіна, Л.Н. Галєнська, В.К. Звірбуль, І.І. Лукашук, Н.А. Сафаров, М.П. Свистуленко, А.К. Строганова, Т.В. Решетнева, О.І. Чучасєв.

Прагнення кожної з держав до протидії злочинам є підґрунтям укладення відповідних міжнародних угод, в яких особлива увага приділяється екстрадиції як одному з інструментів забезпечення невідворотності відповідальності та покарання [1].

Правову основу міжнародного співробітництва становлять:

I. Різноманітні міжнародні договори, а саме: 1) багатосторонні міжнародні договори, серед яких виділяють: а) універсальні міжнародні конвенції про боротьбу з окремими видами загальнокримінальних і міжнародних злочинів; б) регіональні міжнародні конвенції, в яких поряд із нормами загального характеру переважну більшість становлять норми процесуальні; 2) двосторонні міжнародні договори, які поділяють на: а) договори колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР, що набрали чинності для України порядком правонаступництва; б) договори, укладені та ратифіковані Україною.

II. Міждержавні багатосторонні договори, ратифіковані Україною, що містять елементи правової допомоги. Серед них, наприклад, наведені нижче;

III. Двосторонні договори про правову допомогу в кримінальних провадженнях із країною як ближнього, так і далекого зарубіжжя.

IV. Практика Європейського суду з прав людини.

V. Низка рішень Європейського суду з прав людини, які стосуються протиправної практики України у сфері видачі правопорушників.

Основою двосторонніх міжвідомчих договорів (угод), укладених органами прокуратури і міністерствами внутрішніх справ (поліцейськими відомствами) різних держав, є принципи, зафіксовані в Європейській конвенції про видачу правопорушників 1957 р. та Конвенції про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р.

Під безпосереднім впливом норм міжнародного права і практики в цій галузі держави світу або ухвалюють внутрішньодержавні закони про видачу злочинців, або вводять у норми кримінальних кодексів відповідні положення. Так, Україна ввела в національне кримінальне законодавство низку норм, які регулюють інститут видачі осіб, що вчинили злочин. Нормативно інститут екстрадиції правовій системі України донедавна був невідомим і ввійшов у національне законодавство через імплементацію норм міжнародних договорів.

Чинні в Україні міжнародні договори, які містять екстрадиційні норми, умовно можна поділити на декілька груп: а) договори про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах, які серед іншого містять і екстрадиційні норми; б) договори про екстрадицію (видачу осіб, які вчиняють злочини). Частина екстрадиційних норм у правовій системі України припадає на норми таких багатосторонніх договорів, як конвенції про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру. Їх особливістю є те, що вони,

передбачаючи імперативні норми щодо видачі осіб, які вчинили міжнародні злочини та (або) злочини міжнародного характеру, не передбачають самих умов здійснення такої видачі.

З аналізу чинних міжнародних договорів України випливає, що традиційні для міжнародної договірної практики екстрадиційні норми кримінально-правового характеру (неприпустимість видачі власних громадян, невидача осіб за порушення кримінально-правової заборони, яке є політичним злочином, відмова у видачі особи, яка вже притягувалася до кримінальної відповідальності за діяння, у зв'язку з яким запитується видача, невидача особи тоді, коли в державі, що запитує, до неї може бути застосована смертна кара, що не передбачається законодавством запитуваної держави), знайшли своє втілення і в міжнародних договорах, які уклала Україна, співпрацюючи з державами у сфері надання правової допомоги в кримінальних провадженнях у формі екстрадиції.

Видача осіб належить до тих інститутів міжнародного права, що перебувають на стику міжнародного і внутрішньодержавного права, та містить як міжнародно-правові норми, так і норми національного кримінального і кримінального процесуального права [2].

Загальними рисами міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, є такі: а) процедура видачі встановлюється міжнародними договорами, хоча уніфікованих правил видачі світова практика не має, а порядок екстрадиції може визначатися домовленістю сторін, якщо країни, що домовляються, не мають відповідного договору; б) обов'язкова видача відбувається лише за наявності договору.

Загальними вимогами до процедури видачі осіб, які вчинили злочин, є такі: а) питання про видачу може порушуватися лише щодо загальнокримінальних злочинів, які визнаються обома сторонами; б) держава, яка просить про видачу, відповідно зі своїм національним кримінальним законодавством, уповноважена здійснювати кримінальну юрисдикцію щодо особи, видача якої вимагається; в) скоєний злочин повинен каратися позбавленням волі кримінальним законодавством обох країн; г) вчинений злочин має передбачати покарання у виді позбавлення волі на термін не менше одного року, коли видача здійснюється для притягнення до кримінальної відповідальності, та не менше шести місяців позбавлення волі, коли видача необхідна для виконання рішення суду, що набуло законної сили.

З метою поглиблення взаємовідносин для розвитку міжнародного співробітництва необхідно розробити низку міжнародних договорів (про співробітництво щодо розшуку та видачі злочинців; щодо створення спільних слідчо-оперативних груп; щодо надання техніко-криміналістичної допомоги); визначити рекомендації щодо співробітництва органів внутрішніх справ (поліційських) і судових органів; оновити методи налагоджування регулярного обміну інформацією, створити бази даних для накопичення, зберігання й оновлення інформації.

Спільними зусиллями міжнародної спільноти розроблено універсальні міжнародні договори, спрямовані на забезпечення державам-учасникам можливості надавати одна одній правову допомогу в кримінальних справах, порушувати питання про видачу правопорушників чи про перейняття кримінального переслідування в разі неможливості їх видачі, визнавати й приймати до виконання вирок суду стосовно особи, яка перебуває на території запитуваної держави, передавати засуджену особу для відбування покарання в державу її громадянства тощо [3, с. 129].

За наявності правових умов і спільної міждержавної угоди про перехід юрисдикції тієї чи іншої держави на особу, яка передається за фактом вчинення нею злочину та перебування її поза юрисдикцією держави, яка запитує, виникають правовідносини екстрадиційного характеру між двома або кількома державами, які виступають суб'єктами цих правовідносин, і полягають у передачі особи для притягнення її до кримінальної відповідальності та покарання.

На правове забезпечення міжнародного співробітництва держав у сфері протидії злочинності розраховані положення, що сформульовані законодавцем у ст. 10 Кримінального кодексу (далі – КК), яка регулює питання видачі осіб, що підозрюються й обвинувачуються у вчиненні злочину, та передачі для відбування покарання осіб, засуджених за вчинення злочину.

Під час визначення кримінально-правової основи екстрадиції, насамперед, увагу необхідно звернути на внутрішнє законодавство України. Сьогодні положення ст. 25 Конституції України, ст. 10 КК і норми р. IX Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» залишаються національними нормами (за винятком підзаконних нормативних актів), які регулюють питання екстрадиції. На жаль, окремого закону про екстрадицію в Україні не існує.

Регламентация екстрадиції досить довгий час у нашій державі здійснювалася лише за допомогою норм міжнародних договорів і тільки з ухваленням КК України у 2001 р. на рівні закону

про кримінальну відповідальність було регламентовано екстрадицію (ст. 10 КК). Поява в КК так званих екстрадиційних норм зумовила цілу низку проблем, які не тільки становлять інтерес для правової теорії, а й мають неабияке практичне значення.

Доцільно зазначити, що така конкретизація є неповною, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 10 КК, не допускається видача громадян України лише для покладення на них кримінальної відповідальності за злочини, вчинені ними за межами України. Водночас на нормативному рівні залежно від мети надання правової допомоги у формі видачі розрізняють такі її видові прояви: 1) видачу для покладення на особу кримінальної відповідальності; 2) видачу для приведення у виконання винесеного судом держави, що запитує, і такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку. Видача для приведення вироку, що набрав законної сили, у виконання самостійної правової регламентації не одержала. Тому необхідно доповнити ч. 1 ст. 10 КК України після слів «<...> для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду» словосполученням «чи приведення до виконання винесеного судом цієї держави обвинувального вироку».

Передача засуджених осіб є окремим правовим інститутом, нормами якого регулюються відносини, пов'язані з наданням засудженій особі можливості відбутися в державі, громадянином якої вона є, призначене їй покарання.

Принагідно треба вказати на неповноту вирішення на рівні КК питання щодо кола суб'єктів, які можуть бути передані іншій державі для відбування покарання. Так, закріплена в ч. 2 ст. 10 КК норма регламентує передачу іноземців, «які вчинили злочини поза межами України та перебувають на території України».

Звернутися по міжнародно-правову допомогу у формі екстрадиції вправі та держава, під кримінальну юрисдикцію якої підпадає порушення кримінально-правової заборони. Поширити ж свою кримінальну юрисдикцію на особу, яка допустила таке порушення, держава може з огляду на кілька принципів чинності кримінального закону в просторі, одним з яких є так званий реальний принцип (що виступає, на відміну від просторових принципів чинності КК, новелою КК України 2001 р.).

Водночас у вітчизняному законодавстві існує невідповідність підзаконних нормативно-правових актів нормам КК у частині того, що норми КК не розділяють видачу і передачу осіб, а також окремо не виділяють інститут видачі осіб для виконання винесеного вироку суду. Спостерігається ситуація неузгодженості підзаконних нормативно-правових актів між собою, вони містять положення, які суперечать чи дублюють одне одне. Низка питань, пов'язаних з екстрадицією, ні Конституцією, ні КК, ні зазначеними положеннями й інструкціями не регулюються (наприклад, питання транзитного перевезення особи, що видається). Крім того, жодна з норм не містить процесуальних гарантій прав особи, щодо якої запитується екстрадиція.

Положення чинного законодавства України про кримінальну відповідальність щодо законодавчих механізмів для міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності потребують певного вдосконалення як в плані реформування нині чинних положень КК, так і в аспекті доповнення КК новими положеннями. Зокрема, чинне кримінальне законодавство України регулює тільки питання, пов'язані з видачею чи передачею особи, яка вчинила злочин, з України до іноземної держави. Водночас практика порушує питання видачі таких осіб з іноземних держав до України. У зв'язку із цим вважаємо за доцільне розроблення й ухвалення доповнень до КК, які б урегулювали питання, пов'язані із притягненням до кримінальної відповідальності особи, яка була видана з іноземної держави до України.

Водночас необхідно приєднатися до наукової позиції дослідників, які вказують на поєднання норм міжнародного, кримінального та кримінально-процесуального характеру в регулюванні екстрадиційних правовідносин. Тому дослідження нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері екстрадиції можна вважати комплексним міжгалузевим інститутом.

Одним із важливих видів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення невідворотності кримінального переслідування і покарання є екстрадиція осіб, які вчинили злочини, для притягнення їх до кримінальної відповідальності та віддання до суду в державу, громадянами якої вони виступають.

Висновки. У підсумку потрібно констатувати, що сьогодні вимагає законодавчого закріплення визнана світовим товариством тенденція відмови у видачі, якщо вона запитується з метою покладення на особу кримінальної відповідальності надзвичайним судом або порядком спрощеного судочинства чи з метою виконання вироку, винесеного таким судом, або порядком спрощеного судочинства, коли є достатні підстави вважати, що під час такого судочинства даній особі не буде чи не було забезпечено мінімальні гарантії захисту прав людини.

З огляду на викладені теоретичні положення та практично значущі результати, вироблено низку конкретних законодавчих пропозицій щодо змін і доповнень до ст. 10 КК, а саме: пропонується внести зміни до ст. 10 КК «Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами».

Список використаних джерел:

1. Макаров М.А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / М.А. Макаров ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2012. – 194 с.
2. Філяніна Л.А. Інститут видачі злочинців в угодах держав СНД : проблеми та перспективи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Л.А. Філяніна ; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2011. – 22 с.
3. Лешукова І.В. Кримінально-процесуальні проблеми взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами країн СНД у боротьбі зі злочинними співтовариствами / І.В. Лешукова // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 10. – С. 129–133.

УДК 343.1

ОГОРОДНИК Є.І.

**ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

У статті здійснено аналіз провідних напрямів реформування сучасної кримінально-виконавчої політики України. Відстоюється думка, що варто відмовитись від розуміння засудженого як аморфного, що сприймає інформаційний та інший ресоціалізаційний вплив об'єкта кримінально-запобіжної діяльності. Констатується започаткування тенденції демілітаризації пенітенціарного відомства та поступової передачі важелів стратегічного управління до Міністерства юстиції України.

Ключові слова: кримінально-виконавча політика, засуджений, демілітаризація, напрям, реформування.

В статье осуществлен анализ ведущих направлений реформирования современной уголовно-исполнительной политики Украины. Отстаивается мнение, что следует отказаться от понимания осужденного как аморфного, воспринимающего информационное и другое ресоциализационное влияние объекта уголовно-предупредительной деятельности. Констатируется тенденция демилитаризации пенитенциарного ведомства и постепенной передачи рычагов стратегического управления в Министерство юстиции Украины.

Ключевые слова: уголовно-исполнительная политика, осужденный, демилитаризация, направление, реформирование.

The paper analyzes the reform of key areas of modern penal policy of Ukraine. Advocated the idea that we should abandon the understanding convicted as an amorphous, taking information and other resotsializatsinyu impact object protective criminal activity. It is noted slowing demilitarization of the penitentiary department and gradual transfer levers of strategic management to the Ministry of Justice of Ukraine.

Key words: penal policy convicted, demilitarization, the direction of reform.